

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Гуд Ганни Олександровни «Психологічні особливості негативних
переживань у молодших школярів», подане на здобуття наукового
ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю
19.00.07 - педагогічна та вікова психологія

Дисертаційна робота Гуд Г. О. присвячена дослідженю актуальної проблеми – вивченю переживань, передусім, негативних у молодших школярів та їх впливу на психічний розвиток та адаптацію до умов навчання. Особливої значущості набуває запропонований дисертанткою напрямок, котрий сприяє не тільки розумінню та уточненню категорії негативні переживання, поглибленню знань про феноменологію переживань, виявлення структури негативних переживань, але й розкриває взаємозв'язок компонентів й критеріїв, що розкривають специфіку негативних переживань у молодших школярів. Саме у цьому напрямку, як засвідчує сьогодення практика, відчувається дефіцит досліджень.

Розглянута дисертанткою тема негативних переживань у молодших школярів належить до тих наукових пошуків, які завжди привертають увагу науковців. Негативні переживання особистості є актуальною тенденцією сучасної психологічної науки й практики.

Найсуттєвіші аспекти негативних переживань молодших школярів полягають у незадоволенні надситуативних потреб психологічного характеру в спілкуванні, схваленні, повазі, а також потреби в емоційному контакті – емоційній близькості зі значущими іншими, які набувають індивідуального, особистісного й соціального змісту.

Позитивної оцінки заслуговує те, що дисертантка розглядає вияв негативних переживань як ставлення людини до себе, до об'єктів навколоїшньої дійсності, до інших людей, породжені миттєвими ситуаціями та негативними емоціями, станами, властивостями.

У контексті підготовки кандидатської дисертації дослідницею були поставлені і реалізовані завдання щодо проведення теоретико-методологічного аналізу підходів до проблеми дослідження негативних переживань особистості; виокремлено особливості вияву негативних переживань у молодших школярів; щобґрунтовано й емпірично досліджено компонентно-критеріальну модель вияву негативних переживань у молодших школярів; окреслено та схарактеризовано типи негативних переживань у молодших школярів, а також розроблено й апробовано психологічну програму корекції та профілактики негативних переживань у молодших школярів.

Дисертаційне дослідження Гуд Г.О. відзначається вагомою науковою новизною. У роботі вперше, на основі системного теоретико-емпіричного дослідження, визначено поняття «негативні переживання» й виокремлено особливості негативних переживань у молодших школярів, розроблено та апробовано компонентно-критеріальну модель вияву негативних переживань у молодших школярів, компонентами якої є: емоційно-особистісний (критерій – емоційне ставлення до себе та до інших учасників взаємодії з показниками егоцентризму, тривожності, агресивності, надпрагнення до лідерства); когнітивно-рефлексивний (система знань про себе та свої негативні переживання з показниками усвідомлення своєї ролі в референтних групах, рефлексія пережитого минуло досвіду, переживання, викликані ситуаціями «тут» і «тепер»); мотиваційно-смисловий (мотивація до самоосмислення з показниками уявлення про власні стимули щодо взаємодії з батьками, вчителями та однолітками, мотивація до осмислення та самоосмислення переживань, розуміння тривожних станів, почуттів); поведінково-діяльнісний (саморегуляція та само опанування з показниками стійкість до емоційних переживань, самооцінка негативних переживань, здатність чинити опір в процесі взаємодії, саморегуляція негативних спогадів, фрустрованість); виявлено рівні вияву негативних переживань, емпірично виокремлено та описано психологічні типи молодших школярів з особливостями вияву негативних переживань (емоційно-тривожний, емоційно-схвильований, емоційно-нейтральний, емоційно-сприятливий); розроблено й

aprobowano програму корекції та профілактики негативних переживань у молодших школярів.

Позитивної оцінки, на наш погляд, заслуговує те, що здійснено теоретичний аналіз й визначено поняття «переживання», «негативні переживання», «негативні переживання молодших школярів» і дотичні до них терміни, пов'язані зі структурою особистості молодшого школяра.

Доцільно відзначити, що конкретизовані об'єкт і предмет дослідження, мета і завдання відображають логіку теоретичних та експериментальних досліджень. Також простежується взаємозв'язок й між зазначеними у вступі до дисертації дослідницькими завданнями та теоретико-науковою новизною і практичним значенням, тобто усі дані характеристики роботи відображаються один в одному. Така особливість дає змогу схарактеризувати роботу як логічно вивірене, структурно-завершене дослідження, що має наукову новизну й практичне значення.

Беззаперечним є й практичне значення отриманих Гуд Г.О. результатів дослідження. Основні теоретико-емпіричні положення і сформульовані на їх основі висновки можуть бути використані у консультивативній, психокорекційній та психотерапевтичній діяльності з метою оптимізації і підвищення ефективності процесу адаптації дітей молодшого шкільного віку до умов навчання. Практична значущість дослідження Гуд Г.О. визначається також можливістю використання його результатів у роботі психологів сфери освіти, консультантів психологічних центрів, фахівців, які, зокрема, організують підготовку дітей до школи.

Основні положення й висновки дисертаційної роботи представлено у 14 публікаціях автора, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях України; 7 статей у збірниках наукових праць і матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Реалізація поставленої мети та висунутих завдань дослідження повною мірою описана у трьох розділах дисертації.

У першому розділі «*Теоретичні основи дослідження особливостей негативних переживань у молодших школярів*» присвяченому теоретико-

методологічному аналізу і узагальненню наукових підходів до проблеми вивчення негативних переживань схарактеризовано особливості негативних переживань у молодших школярів та окреслено особливості, що їх детермінують.

Загалом, дисертантка доходить висновку, що попри численність психологічних трактувань психолого-педагогічні аспекти негативних переживань, функціональна структура й динаміка у молодшому шкільному віці залишаються в науці майже не вивченими. Схвалення заслуговує ретельне висвітлення негативних переживань як процес внутрішнього перебігу чогось приємного чи неприємного. Тобто, дисертантка доходить висновку, що у структурі особистості негативні переживання виконують різні функції: індивідуальну (прийняття себе й формування самосвідомості); соціальну (прийняття соціального оточення та формування культурної свідомості); об'єктивну (постають конструктом як відчуженої дійсності, гранично уявної реальності, так і образами реального буття).

У другому розділі «*Емпіричне дослідження особливостей вияву негативних переживань у молодшому шкільному віці*» переконливо обґрунтуються усі складові методичного апарату дослідження. Обрані методи дослідження є адекватними змісту роботи. Звертає на увагу чіткість організації та структура емпіричного дослідження, зокрема виокремлення і зміст кожного з етапів.

Дослідниця визначила індивідуально-психологічні особливості молодших школярів, котрі виявляють негативні переживання. Нехо проводено діагностику параметрів індивідуальних особливостей та освітнього середовища, з'ясовано вплив особливостей батьківського виховання на процес вияву негативних переживань та їх вплив на адаптацію молодших школярів; здійснено диференціацію вибірки дітей молодшого шкільнного віку й на основі результатів компонентно-рівневого аналізу розподілено молодших школярів за рівнями негативних переживань, виокремлено психологічні типи молодших школярів із негативними переживаннями.

У третьому розділі «Програма корекції та профілактики негативних переживань у молодших школярів» наведено принципи побудови та зміст програми корекції та профілактики негативних переживань в учнів початкової школи.

Авторська програма заснована на психодинамічному, поведінковому, компетентнісному та комплексному підходах та висходить з принципів «заміщувального онтогенезу»; діяльнісного (основний засіб корекційно-розвивального впливу – взаємодія дорослого й дитини); комплексності рухової та когнітивної корекції; систематичності й поєднує три етапи: діагностичний, психокорекційний, психопрофілактичний.

Програмні заходи, запропоновані дисеранткою, передбачали створення соціального середовища як цілісної системи, що забезпечує групову згуртованість всіх учасників корекційного процесу і передбачає комплексність впливу як на молодших школярів, так і на їх соціальне оточення, за умови задоволення базових соціальних потреб дитини із використанням адаптаційно-розвивальних можливостей різних видів діяльності.

Авторкою цілком доведена дієвість розробленої програми, що підтвердила свою ефективність у розвитку резервних можливостей адаптації молодших школярів шляхом ігрового тренінгу, розвитку навичок адаптивних способів поведінки в ситуаціях вирішення проблем, пошуку і сприйняття соціальної підтримки, розширення та поглиблення позитивної емоційної сфери, розвитку особистісно-середовищних ресурсів, можливостей зниження конфліктності у міжособистісних стосунках. Результатом психокорекційного впливу стала конструктивна корекція рівнів особистісної й ситуативної тривожності, зниження загальної тривожності в школі, переживання соціального стресу, фрустрації потреби в досягненні успіху, страху самовираження, страху ситуації перевірки знань, страху не відповідати очікуванням оточення,egoцентричності й агресивності, підвищення значення вагомих мотивів і цінностей, а саме: потреба в самовираженні, спільній взаємодії з однокласниками, учителями.

Дисертація відповідає паспорту спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія, за якою вона подана до захисту. Автореферат повністю відображає етапність та основні результати проведеного теоретико-емпіричного дослідження.

Оцінюючи позитивно проведене дослідження, разом з тим, слід висловити певні зауваження і побажання.

1. При визначенні поняття «негативні переживання» доцільно було б показати як вони корелюють із тривожністю та тривогою.

2. Вважаємо, що при здійсненні емпіричного вивчення негативних переживань у молодших школярів доцільно було б більше уваги приділити чинникам, які детермінують їхній розвиток у процесі взаємодії із значущими дорослими та однолітками.

3. Визначаючи емоційно-особистісний компонент негативних переживань молодших школярів за методиками «Кактус» М. Панфілової та «Кольоровий тест» М. Люшера, доцільно було б вказати на їх розбіжності у отриманих емпіричних даних під час задіяння зазначених психодіагностичних методик .

4. Вважаємо, що зміст п. 3.3. доцільно було представити більш лаконічно (стисло), не вдаючись у подробиці класифікувань, теоретичних узагальнень тощо.

5. Практична значущість дисертаційного дослідження набула б більшої ваги, якби її авторка підготувала рекомендації для шкільних психологів, батьків за результатами розробленої авторської програми з профілактики негативних переживань у молодших школярів.

Представлена до захисту робота не втрачає від висловлених зауважень високої позитивної оцінки.

Дисертаційне дослідження Гуд Ганни Олександровни «Психологічні особливості негативних переживань у молодших школярів» виконане відповідно вимог п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» із змінами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року та вимог МОН України, які висуваються до

кандидатських дисертацій, а її авторка заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, доцент,

завідувач кафедри практичної психології

Центральноукраїнського державного педагогічного

університету імені Володимира Винниченка

МОН України

Є.В. Гейко

